

současnou ruštinou. A. V. Zanaďvorovová nás seznamuje se zvláštňostmi řečové etikety v textech systému virtuální komunity LiveJournal (www.livejournal.com). L. J. Ivanov se zabývá výkladem termínu konvenční komunikace a různými typy konvenčních textů (odborné články, recenze, učebnice, kuchařské recepty, ...). O. S. Issers a O. A. Plotnikovová se věnují teorii mluvních aktů a komunikační taktice, jako materiál jim posloužila interview publikovaná v tisku a internetu v letech 2001–2007. E. S. Kara-Murza informuje o zákonné regulaci užití ruštiny v reklamě. M. V. Kitajgorodská a N. N. Rozanovová se zabývají městskou mluvou a stereotypními komunikačními situacemi. M. A. Kormilicynová ve své stati poukazuje na důležitou funkci řečové etikety v současném denním tisku. N. J. Lomikinová se zabývá prozodickými prostředky v předem připravených televizních vystoupeních. M. V. Ljapon popisuje zvláštňosti jazyka Mariny Cvetajevové, všímá si zejména okazionalismů. T. A. Milechinová srovnává řeč příslušníků různých sociálních vrstev; na příkladu čtyř žen, jejichž sociální postavení se během uplynulých dvaceti let výrazně změnilo, dokazuje, že řečové návyky odrážejí sociální poměry, ve kterých člověk žije, a to na základě analýzy zvukových záznamů ústních promluv těchto žen pořizených v průběhu dvaceti let. M. P. Ossovská se zabývá mluvními schopnostmi, studiem a ovládnutím/osvojením vyjadřovacích prostředků. A. N. Potsar sleduje jazykové zvláštňosti v jednom z nových typů komunikace: v diskusních fórech na internetu. S. D. Šelovová se věnuje problematice výkladu odborných termínů a upozorňuje na velmi častý výskyt definic kruhem. A. A. Jaskevič pojednává o vlivu elektronické komunikace na grafickou podobu slov. Časová tíseň a snaha ušetřit si námahu vede k co největšímu zjednodušení psaní: slova se zkracují, nedbá se na pravidla pravopisu, často se vypouští interpunkce apod.

V. *Живой церковнославянский язык*

Kněz Alexij Agapov se zabývá hledáním vhodného způsobu přednesu církevněslovanských bohoslužebných textů. A. G. Kraveckij se věnuje otázce standardizace jazyka a úpravy textu slovanské Bible. L. B. Ljudogovskij nás seznamuje s problematikou pravopisu církevní slovanštiny a jeho kodifikací. A. A. Pletněvová píše o vlivu současné ruštiny na nově vznikající církevněslovanské texty. E. S. Poliščuk na konkrétních příkladech ukazuje, že ne vždy je v textech s náboženskou tematikou vhodné uplatňování pravopisných pravidel současné ruštiny, zejména psaní velkých písmen a dělení slov. I. V. Suškovová se zabývá ortografií, ortoepií a morfologií v ruských překladech liturgických textů.

Šborník je určen převážně jazykovědcům, učitelům a studentům ruštiny, ale také všem, které zajímají otázky jazykové kultury (nejen) současné ruštiny.

Petra Přadková

Zdeňka Nedomová: Функциональная стилистика русского языка (Funkční stylistika ruského jazyka). Filozofická fakulta Ostravské univerzity. Ostrava 2010. 172 s. ISBN 978-80-7368-793-9.

Od počátku druhé poloviny minulého století, kdy se začala v celonárodním měřítku studovat a vyučovat ruština, je stylistika ruštiny disciplínou, jíž se proti ostatním oblastem jazyka (slovní zásobě, morfologii, syntaxi, pravopisu) dosud stále ještě dostává pozornosti v míře ne zcela odpovídající jejímu významu. Obtíže v přístupu k stylistice pramení z jisté neurčitosti jejich obrysů, z jejího rozsahu, postihujícího všechny jazykové sféry, do jisté míry i z jakési vágnosti jejich norem, která někdy ztěžuje porovnání stylistických jevů dvou jazyků. Je třeba proto uvítat každou novou práci, která přináší k problematice stylistiky další příspěvek. K takovým patří námi recenzovaná ruský psaná práce vysokoškolské učitelky Zdeňky Nedomové, autorky, která věnovala této oblasti pozornost již v dřívějších letech (sr. s. 168, 171 v seznamu literatury její práce).

Kniha obsahuje několik oddílů. V první kapitole je kromě úvodních odstavců o dějinách stylistiky a o příslušných lingvistech ruských i českých/slovenských obsaženo základní poučení definující

pojmem stylistiky a jejich součástí; dále zde najdeme výklad pojmů funkční styl a základní charakteristiku jednotlivých funkčních stylů. Druhá kapitola je věnována charakteristice spisovného jazyka a jeho vztahu k dialektům teritoriálním i sociálním. Třetí kapitola obsahuje výklad pojmů jazyková a stylistická norma, kodifikace normy, dále klasifikaci norem a popis různých druhů stylistických chyb. V dalších čtyřech kapitolách jsou pak podrobně popsány prostředky, jimiž se realizují jednotlivé funkční styly – odborný, úřední/jednací, publicistický a hovorový. Styl umělecký se pro svou specifčnost odkazuje ke studiím literárněvědným. Součástí některých výkladů jsou i tabulky, jimiž se funkce a rozsah působení jednotlivých funkčních stylů a jejich součástí ukazují názorně; jedna z tabulek se zabývá i poměry v češtině. Hned od první kapitoly následuje vždy za teoretickými výklady oddíl praktických úkolů, které se vztahují k obsahu dané kapitoly. Jsou číslovány průběžně a je jich v celé příručce celkem 68.

Závěrečnou část knihy tvoří dva slovníky, a to jednak ruský výkladový slovník lingvistických termínů, obsahující přes 70 hesel, jednak překladový slovník rusko-český, uvádějící překlad cca 450 termínů a jim blízkých výrazů, jichž se používá ve všech předcházejících výkladech. Obsáhlý seznam literatury uvádí individuální jména ruských a českých /slovenských autorů i kolektivní příručky, slovníky a podobné práce.

Celkovou koncepci příručky je třeba přivítat. Se souhlasem je třeba přijmout především průběžné propojení teoretické části s praktickými úkoly. Uvědomujeme si přirozeně to, že základem, na němž staví autorčino pojetí, jsou výklady ruských lingvistů týkající se mateřského jazyka a že také materiály k praktickým cvičením jsou určeny původně ruským studentům. Proto mohou požadované úkoly představovat pro českého uživatele někdy dosti značné obtíže. Týká se to podle našeho mínění zejména cvičení vztahujících se k publicistickému a hovorovému stylu. Oceňujeme nicméně, že jsou sem zařazena i cvičení speciálně určená studentům našim, přímo založená na porovnávacím pohledu rusko-českém. K takovým patří např. překladová cvičení 17 a 18 (s. 38–39), cvičení 27–28 (s. 73), 29 (s. 74), 38 (s. 88), 40 (s. 89) respektující syntaktické rozdíly ruského a českého odborného stylu. Víтали bychom, kdyby v příštích vydáních příručky, která považujeme za žádoucí, bylo podobných cvičení ještě více.

Instruktivní jsou výklady týkající se jazykové normy od s. 43, za zvláště užitečné pak považujeme přehledné a podrobné uvádění různých druhů chyb a stylistických prohrěšků na s. 47–58 a cvičení zaměřené na jejich opravu (s. 58). I takových úkolů by perspektivně mohlo být více. Stálo by na druhé straně za úvahu, zda je účelné na samém začátku celého teoretického pojednání uvádět definice různých koncepcí stylistiky (s. 8–9), které v blízkém sousedství s dalším poučením o různém zaměření a různých úkolech stylistiky (s. 10) činí výklady poněkud složitými a mohou tak přispívat k určitým nejasnostem i k nejistotě v oblasti terminologické.

Bylo by také pravděpodobně vhodné uvážit, zda by nebylo didakticky účinnější trochu zjednodušit některé formulace a zabránit tak opakování některých výkladů. Tak např. obsah odst. 2.4 na s. 49 se v podstatě neliší od toho, co se sděluje znovu na s. 50 a 51. Podobně se poučení o zvláště odborného stylu oprávněně uvádějí na s. 59, ale pak se do jisté míry opakují v rozšířené podobě na s. 61 a dále.

Podrobné výklady o různých charakteristických rysech různých ruských funkčních stylů jsou samozřejmě správné a žádoucí. Se vším, co je uvedeno např. na s. 64 i na dalších stránkách o základních rysech ruského odborného stylu a o různých jeho modifikacích, je třeba souhlasit, ale ve větší míře by bylo prospěšné uvést to také do těsnější souvislosti s češtinou, tj. zmínit se výslovně, čím se liší český odborný styl od ruského; zde se to omezuje vlastně jen na celkem okrajovou zmínku o užívání 1. osoby singuláru v češtině a němčině (s. 64). Oprávněně se k rozdílům přihlíží v praktických úkolech, jak uvádíme zde na s. 1, ale i v teoretické části by bylo žádoucí výklady přímo takto orientovat (např. zdůraznit typicky české slovesné vyjadřování proti ruskému jmennému – vedlejší věta proti obratu s přičestím: *Выхázиме-ли з tohoto názору...* × *Исходя из этой точки зрения*; vyjadřování osobní proti neosobnímu: *мůžeme dojít к závěру, že...* × *можно прийти к выводу, что...* a další.

Za správné a užitečné považujeme zařazení výkladového slovníku. Bylo by zase možno uvážit, zda některá hesla neopakují příliš široce poučení z předcházejících výkladů, např. heslo *выбор слова неправильный*; zde by možná stačil i odkaz na vlastní výklad. Někde bychom přivítali i příklady, např. u hesla *инверсия* nebo *канцеляризмы*.

Nezbytnou součástí příručky je překladový slovník, zpracovaný velmi pečlivě. Přesto bychom mohli mít i zde obtíže s ekvivalenty některých termínů, např. *подстиль, разностильная лексика*.

Uvedené připomínky nechtějí nijak snížit cenu recenzované příručky. Opakujeme, že je cenným a velmi odpovědně zpracovaným příspěvkem k tematice zasluhující další studium i zpracování. Jsme přesvědčeni, že by bylo oprávněné další její vydání, které by ještě ve větší míře prospělo našim studentům, diplomantům, doktorandům a všem, kteří mají zájem o dokonalejší utvrzení v šlech známých jevů i méně zvládnutých stránek ruštiny – nám blízkého největšího slovanského jazyka.

Stanislav Žaža

Пространство и время в языке и культуре. Отв. ред. С. М. Толстая. Москва, Индрик, 2011, 368с. ISBN 978-5-91674-140-7.

Uvedený sborník je pokračováním série publikací z oblasti etnolingvistiky, etnografie a folkloristiky, jejichž autoři jsou většinou členy oddělení etnolingvistiky a folkloristiky Institutu slavistiky Ruské akademie věd. V tomto oddělení vznikl pětisvazkový encyklopedický slovník *Славянские древности* (sv. 1. 1995, sv. 2. 1999, sv. 3. 2004, sv. 4. 2009, sv. 5. je v tisku), který shrnuje výsledky dlouholetého výzkumu a shromažďování zpráv o slovanském folkloru, mytologii, etnografii a lidovém umění. Poznatky, které z různých důvodů nebyly zahrnuty do uvedeného slovníku, přináší monografie, např. *Полесский народный календарь* (2005) z pera S. M. Tolsté, od téže autorky *Пространство слова. Лексическая семантика в общеславянской перспективе* (2008; recenze *Linguistica Brunensia* 57, 2009, 283–285), *Семантические категории языка культуры: Очерки по славянской этнолингвистике* (2010; recenze *Linguistica Brunensia* 59, 2011, str. 309–311), dále sborníky statí, např. *Признаковое пространство культуры* (2002), *Категория родства в языке и культуре* (2009) a další. Patří k nim i recenzovaný sborník, věnovaný dvěma klíčovými kategoriím kultury, totiž prostoru a času.

V úvodní stati *Пространство и время в этнолингвистической перспективе* (str. 7–12) poukazuje S.M. Tolstaja na antropocentrické chápání těchto kategorií v lidovém jazyce a kultuře; člověk a jeho činnosti jsou mírou všeho. Široce chápaný prostor je měřen částmi těla (palec, loket, krok, sáh apod.), čas vyjadřovaný v jihoslovanských a východoslovanských jazycích pokračováním praslovanského **verme* je odvozen ze slovesa **vьrtěti* ‘vrtět, otáčet’ a znamená vlastně plynutí přírodních dějů v kruhu, ať už jde o střídání dne a noci, jak uvádí Isačenko 1954, 121, nebo o střídání ročních dob (sr. Snój 2005, 357). S. M. Tolstaja je též autorkou další stati *Семантика места и времени в севернорусской свадебной причете* (str. 323–344), v níž cituje velké množství obřadních svatebních nářků nevěsty: svatba je pro nevěstu zlomovou situací, již by podle svého obřadního pláče nejraději zabránila. Příchod ženichovy družiny je pro ni nepřátelským vpádem, příchod ženicha narušením jejího prostoru. Tímto prostorem je dům, v němž dosud žila, symbolem tohoto prostoru je sad, s nímž se ve svatebním pláči ztotožňuje; provdání přirovnává ke smrti a k zániku svého sadu. Symbolicky hledá své místo v novém prostoru, v němž se stává někým jiným, ztrácí svou svobodu, svoji duši i tělo. Ztrácí také svůj dívčí čas, který byl dobrý a který uplynul. Svatbou se zabývá i A.V. Gura v článku *Ритуальный путь в славянском свадебном обряде* (str. 54–69); seznamuje nás s obřady, spojenými s cestou ženicha pro nevěstu a s cestou svatebního průvodu. Při cestě pro nevěstu opouští ženich domácí prostor a vchází do prostoru cizího – do domu nevěsty. Nevěsta a její družina přicházejí do domu ženicha, který je